

Zbierka súdnych rozhodnutí

NÁVRHY GENERÁLNEHO ADVOKÁTA
MACIEJ SZPUNAR
prednesené 12. apríla 2018¹

Vec C-335/17

**Neli Valčeva
proti
Georgiosovi Babanarakisovi**

[návrh na začatie prejudiciálneho konania, ktorý podal Vърhoven kasacionen съд (Najvyšší kasačný súd, Bulharsko)]

„Návrh na začatie prejudiciálneho konania – Súdna spolupráca v občianskych veciach – Nariadenie (ES) č. 2201/2003 – Pôsobnosť – Pojem ‚právo styku‘ – Uplatniteľnosť na starých rodičov“

I. Úvod

1. Stará matka si želá vykonávať právo styku s vnukom. Spadá spor, ktorého predmetom je taká požiadavka, do pôsobnosti nariadenia (ES) č. 2201/2003²? To je vo svojej podstate otázka, ktorú kladie Vърhoven kasacionen съд (Najvyšší kasačný súd, Bulharsko).

2. Táto vec teda poskytuje Súdnemu dvoru príležitosť prvýkrát rozhodnúť o uplatňovaní nariadenia č. 2201/2003 na žalobu o právo styku starých rodičov a odpovedať na otázku, či má byť právomoc súdu rozhodujúceho o podmienkach uplatnenia takéhoto práva určená na základe uvedeného nariadenia alebo pravidiel medzinárodného práva súkromného členských štátov. Toto nariadenie uznáva právomoc súdov štátu obvyklého pobytu dieťaťa, pričom vychádza najmä z kritéria blízkosti. Nasledujúca analýza sa preto zameriava na určenie príslušného súdu v záležitosti práva styku bez toho, aby analyzovala otázky hmotného práva.

3. Predovšetkým treba zdôrazniť, že túto vec nemožno posudzovať nezávisle od základnej otázky: otázky dôležitosti, pre dieťa, udržiavať osobné vzťahy so starými rodičmi, pokiaľ tieto nie sú v rozpore s jeho záujmom. Práve z hľadiska zásady prednosti najlepšieho záujmu dieťaťa teraz treba vyložiť nariadenie č. 2201/2003 vo veci rodičovských práv a povinností.

¹ Jazyk prednesu: francúzština.

² Nariadenie Rady (ES) č. 2201/2003 z 27. novembra 2003 o právomoci a uznávaní a výkone rozsudkov v manželských veciach a vo veciach rodičovských práv a povinností, ktorým sa zrušuje nariadenie (ES) č. 1347/2000 (Ú. v. EÚ L 338, 2003, s. 1; Mim. vyd. 19/006, s. 243).

II. Právny rámec

A. Právo Únie

1. Charta

4. Podľa článku 7 Charty základných práv Európskej únie (ďalej len „Charta“), nazvaného „Rešpektovanie súkromného a rodinného života“:

„Každý má právo na rešpektovanie svojho súkromného a rodinného života, obydli a komunikácie.“

5. Článok 24 ods. 2 Charty uvádza, že „pri všetkých opatreniach prijatých orgánmi verejnej moci alebo súkromnými inštitúciami, ktoré sa týkajú detí, sa musia v prvom rade brať do úvahy najlepšie záujmy dieťaťa“.

2. Nariadenie č. 2201/2003

6. Z odôvodnenia 2 nariadenia č. 2201/2003 vyplýva, že „Európska Rada v Tampere schválila zásadu vzájomného uznávania súdnych rozhodnutí ako základ na vytvorenie skutočného justičného priestoru a za prioritu označila právo styku s dieťaťom“.

7. Podľa odôvodnenia č. 5 tohto nariadenia „s cieľom zabezpečiť rovnosť pre všetky deti, toto nariadenie sa vzťahuje na všetky rozhodnutia o rodičovských právach a povinnostiach, vrátane opatrení na ochranu dieťaťa, nezávisle na konaniach v manželských veciach“.

8. Odôvodnenie 12 uvedeného nariadenia stanovuje, že „kritériá právomoci vo veciach rodičovských práv a povinností, upravené týmto nariadením, sú tvorené tak, aby zodpovedali najlepšiemu záujmu dieťaťa, najmä kritériu blízkosti. To znamená, že právomoc by mal mať v prvom rade členský štát obvyklého pobytu dieťaťa, s výnimkou určitých prípadov zmeny pobytu dieťaťa alebo v dôsledku dohody medzi nositeľmi rodičovských práv a povinností“.

9. Pokiaľ ide o pôsobnosť nariadenia č. 2201/2003, článok 1 tohto nariadenia stanovuje:

„1. Toto nariadenie sa uplatňuje bez ohľadu na povahu súdu v občianskych veciach, ktoré sa vzťahujú na:

- a) rozvod, rozluku alebo anulovania manželstva;
- b) nadobúdanie, výkon, prenesenie, obmedzenie alebo odňatie rodičovských práv a povinností.

2. Závažnosti uvedené v odseku 1 písm. b) sa môžu týkať najmä:

- a) opatrovníckeho práva [práva osobnej starostlivosti o dieťa – *neoficiálny preklad*] a práva styku s dieťaťom;

...“

10. Pokiaľ ide o vymedzenie pojmov, článok 2 tohto nariadenia v bodoch 1, 7, 8, 9 a 10 stanovuje:

„1. pojem ‚súd‘ označuje všetky orgány v členských štátoch s právomocou vo veciach, ktoré patria do rozsahu pôsobnosti tohto nariadenia podľa článku 1;

...

7. pojem „rodičovské práva a povinnosti“ označuje všetky práva a povinnosti týkajúce sa osoby alebo majetku dieťaťa, ktoré nadobudla fyzická osoba alebo právnická osoba rozsudkom, zo zákona alebo na základe dohody, ktorá má právne účinky. Tento pojem zahŕňa [najmä – *neoficiálny preklad*] opatrovnícke právo [právo osobnej starostlivosti o dieťa – *neoficiálny preklad*] a právo styku s dieťaťom;

8. pojem „nositeľ rodičovských práv a povinností“ označuje každú osobu, ktorá má rodičovské práva a povinnosti k dieťaťu;

9. pojem „opatrovnícke právo“ [právo osobnej starostlivosti o dieťa – *neoficiálny preklad*] zahŕňa práva a povinnosti súvisiace s osobnou starostlivosťou o dieťa, najmä právo určiť miesto pobytu dieťaťa;

10. pojem „právo styku“ zahŕňa najmä právo vziať dieťa na obmedzený čas na iné miesto, ako je miesto jeho obvyklého pobytu; ...“

11. Pokiaľ ide o všeobecnú právomoc, článok 8 uvedeného nariadenia znie takto:

„1. Súd členského štátu majú právomoc vo veciach rodičovských práv a povinností k dieťaťu, ktoré má obvyklý pobyt v tomto členskom štáte v čase začatia konania.

2. Odsek 1 sa uplatňuje s výhradou ustanovení článkov 9, 10 a 12.“

B. Bulharské právo

12. Čo sa týka práva styku s rodinnými príslušníkmi, článok 128 Semeenn kodex (zákon o rodine) uvádza:

„1 Starý otec a stará matka môžu na Rajonen sad (okresný súd, Bulharsko) v mieste súčasného bydliska dieťaťa podať návrh, aby prijal opatrenia pre styk s dieťaťom, ak to slúži záujmu dieťaťa. Toto právo má aj dieťa.

2 Súd použije primerane článok 59 ods. 8 a 9.

3 Ak je rodič, ktorému súd udelil právo styku, dočasne neschopný toto právo vykonávať z dôvodu neprítomnosti alebo choroby, toto právo môžu uplatniť stará matka a starý otec dieťaťa.“

13. Zakon za licata i semejstvoto (zákon o osobách a rodine) (uverejnený v DV č. 182 z 9. augusta 1949, v úplnom znení uverejnenom v DV č. 120 z 29. decembra 2002) vo svojom článku 4 uvádza:

„Osoby, ktoré dovŕšili štrnásť, ale ešte nie osemnásť rok života sú [obmedzení v spôsobilosti na právne úkony] maloletí.

K právnym úkonom potrebujú súhlas svojich rodičov alebo svojho poručiteľa, môžu však vykonávať bežné úkony každodenného života, ako aj disponovať vlastnou prácou nadobudnutými prostriedkami.“

III. Skutkové okolnosti sporu vo veci samej, prejudiciálna otázka a konanie pred Súdny dvorom

14. Pani Neli Valčeva je matkou pani Mariany Kolevovej a starou matkou Christosa Babanarakisa narodeného 8. apríla 2002 z manželstva pani Kolevovej s pánom Georgiosom Babanarakisom. Toto manželstvo bolo rozvedené gréckym súdom, ktorý zveril Christosa Babanarakisa do osobnej starostlivosti otca. Grécky súd stanovil podmienky výkonu práva styku medzi matkou a dieťaťom, vrátane kontaktov prostredníctvom internetu a telefónu, ako aj osobných stretnutí v Grécku počas niekoľkých hodín raz za mesiac.

15. Pani Valčeva uviedla, že jej nie je umožnené mať plnohodnotný kontakt s jej vnukom a že opakovane márne žiadala grécke úrady o podporu; následne podala na Rajonen sád (okresný súd, Bulharsko) na základe článku 128 zákona o rodine návrh na určenie podmienok výkonu práva styku s jej maloletým vnukom. Navrhla, aby jej bolo priznané právo stretávať sa s maloletým vnukom pravidelne jeden víkend každý mesiac, rovnako ako aj právo, aby u nej strávil dva alebo tri týždne dva razy do roka počas prázdnin.

16. Rajonen sád (okresný súd) rozhodol, že nemá právomoc konať o návrhu pani Valčevovej. Okražen sád Burgas (Oblasťný súd Burgas, Bulharsko) v odvolacom konaní potvrdil prvostupňový rozsudok, pričom vychádzal z nariadenia č. 2201/2003. Súd rozhodol, že toto nariadenie sa vzťahuje na veci týkajúce sa práva dieťaťa na styk s rodinnými príslušníkmi zo širšieho rodinného okruhu, vrátane starých rodičov, a že podľa článku 8 tohto nariadenia patrí právomoc súdom členského štátu, v ktorom má dieťa obvyklý pobyt v čase podania návrhu, teda gréckym súdom.

17. Pani Valčeva podala na Värhoven kasacionen sád (Najvyšší kasačný súd, Bulharsko) kasačnú sťažnosť. Tento súd uvádza, že sa prikláňa k stanovisku odvolacieho súdu, ale dodáva, že na to, aby určil príslušný súd, potrebuje odpoveď na otázku, či sa nariadenie č. 2201/2003 uplatňuje na právo styku so starými rodičmi.

18. Za týchto okolností Värhoven kasacionen sád (Najvyšší kasačný súd) rozsudkom z 29. mája 2017 doručeným do kancelárie Súdneho dvora 6. júna 2017 rozhodol prerušiť konanie a položiť Súdnu dvoru túto prejudiciálnu otázku:

„Má sa pojem ‚právo styku‘ použitý v článku 1 ods. 2 písm. a) a článku 2 bode 10 nariadenia Rady č. 2201/2003 vykladať v tom zmysle, že zahŕňa nielen styk rodičov s dieťaťom, ale aj styk s inými príbuznými než s rodičmi, a síce so starými rodičmi?“

19. Návrh na začatie prejudiciálneho konania bol 6. júla 2017 oznámený dotknutým účastníkom konania. Druhé oznámenie o tomto návrhu na začatie prejudiciálneho konania bolo zaslané žalovanému vo veci samej 15. septembra 2017. Dotknutým účastníkom konania boli na predloženie písomných pripomienok stanovené lehoty, ktoré uplynuli medzi 18. septembrom a 4. decembrom 2017. Vnútroštátny súd a títo účastníci konania boli v rámci oznámenia informovaní o rozhodnutí Súdneho dvora prejednať v súlade s článkom 53 ods. 3 Rokovacieho poriadku Súdneho dvora tento návrh na začatie prejudiciálneho konania prednostne.

20. Písomné pripomienky predložili Česká republika a Európska komisia. Keďže žiaden z dotknutých účastníkov konania o to nepožiadali, Súdny dvor rozhodol, že rozhodne bez pojednávania.

IV. Analýza

21. V situácii, o ktorú ide v spore vo veci samej, je pani Valčeva, bulharská štátna príslušníčka, starou matkou zo strany matky maloletého dieťaťa narodeného 8. apríla 2002.³ Od rozvodu rodičov má dieťa so svojím otcom, gréckym štátnym príslušníkom, obvyklý pobyt v Grécku. Jeho stará matka chce získať právo styku s vnukom.

22. Keďže však podľa údajov vnútroštátneho súdu bolo dieťa zverené do osobnej starostlivosti otca, zatiaľ čo matka má výlučne právo styku, vyvstáva otázka, či sa starý rodič, ktorý si želá udržiavať osobný vzťah so svojím vnukom, môže pri žalobe o priznanie práva styku dovolávať kritérií nariadenia č. 2201/2003 na určenie právomoci.

A. Všeobecné úvahy

23. Považujem za užitočné, ešte predtým, ako pristúpim k preskúmaniu prejudiciálnej otázky, uviesť niekoľko všeobecných úvah, ktoré umožnia vymedziť kontext nariadenia č. 2201/2003. Tieto úvahy sa týkajú vplyvu európskej integrácie na právomoci Európskej únie v oblasti medzinárodného práva súkromného, sociálno-ekonomického kontextu tohto nariadenia a prednosti najlepšieho záujmu dieťaťa.

1. Európska integrácia a medzinárodné právo súkromné

24. Uplynulo už viac ako 20 rokov od zverejnenia dôvodovej správy k Bruselskému dohovoru z 28. mája 1998⁴. Táto správa správne zdôraznila nevyhnutnosť pristúpiť k problémom rodinného práva z hľadiska európskej integrácie. Otázka „komunitarizácie“ súkromného práva sa totiž v roku 1990 objavovala na poprednom mieste akademických programov, výskumných projektov a konferencií na pôde univerzít⁵. V kurzoch organizovaných Akadémiou medzinárodného práva v Haagu⁶ sa osobitne kládol dôraz na výsledky týchto diskusií a tieto úvahy týkajúce sa vplyvu „komunitárnych“ pravidiel na medzinárodné právo súkromné a dôsledky európskej integrácie na jeho rozvoj.

25. Vyplynulo z nich najmä, že vývoj Únie a jej cieľov mal reálny dopad na jej vlastné právomoci v oblasti medzinárodného práva súkromného. Úlohe európskeho medzinárodného práva súkromného, ktorá bola sprvu vzhľadom na pôvodný cieľ vytvorenia spoločného trhu veľmi obmedzená, totiž prospelo zavedenie druhého cieľa, konkrétne občianstva Únie, ktorý umožnil Únii prekročiť obmedzenia jednoduchej hospodárskej integrácie a orientovať sa na Európu občanov.⁷ Navyše po

3 Vnútroštátny súd spresňuje, že v bulharskom práve existuje rozdiel medzi „maloletými“ vo veku aspoň 14 rokov („maloletní“) a „maloletými“ vo veku medzi 14 a 18 rokmi („nepalnoletní“, doslovne „nepľnoletí“, ktorí majú obmedzenú spôsobilosť na právne úkony). Treba v tomto ohľade spresniť, že nariadenie č. 2201/2003 sa uplatňuje na všetky „deti“ bez rozdielu a že nebola stanovená žiadna veková hranica. Podľa právnej vedy „vzhľadom na toto mlčanie a vzhľadom na neexistenciu autonómnej definície pojmu ‚dieťa‘ v práve Európskej únie sa treba obrátiť na vnútroštátne právo pre zistenie, do akého veku ide o dieťa“, pozri CORNELOUP, S.: Les règles de compétence relatives à la responsabilité parentale. In: *Le nouveau droit communautaire du divorce et de la responsabilité parentale*. Actes du colloque organisé les 7 et 8 avril 2005 par le Centre de droit de la famille de l'Université Lyon III, Dalloz, 2005, s. 69 až 84.

4 Akt Rady z 28. mája 1998 zriaďujúci na základe článku K.3 Zmluvy o Európskej únii dohovor o súdnej právomoci a uznávaní a výkone rozsudkov v manželských veciach [neoficiálny preklad] (Ú. v. ES C 221, 1998, s. 1, ďalej len „Bruselský dohovor z roku 1998“). Dôvodová správa k dohovoru uzatvorenému na základe článku K.3 Zmluvy o Európskej únii o súdnej právomoci a uznávaní a výkone rozsudkov v manželských veciach vypracovaná pani Alegríou Borrásovou, profesorkou medzinárodného práva súkromného na univerzite v Barcelone (Ú. v. ES C 221, 1998, s. 27, ďalej len „správa Borrás“).

5 Pozri najmä von HOFFMAN, B. (ed.): *European Private International Law*. Nijmegen, 1998, s. 13 až 37; KOHLER, Ch. Interrogations sur les sources du droit international privé européen après le Traité d'Amsterdam. In: *Revue critique de droit international privé*. 1999, č. 1, s. 1.

6 Pozri najmä STRUYCKEN, A. V. M.: Les conséquences de l'intégration européenne sur le développement du droit international privé. In: *Recueil des cours*. 1992, zv. 232, s. 256 až 383; FALLON, M.: Les conflits de lois et de juridictions dans un espace économique intégré. L'expérience de la Communauté européenne. In: *Recueil des cours*. 1995, zv. 253, s. 9 až 290 a BORRÁS, A.: Le droit international privé communautaire: réalités, problèmes et perspectives d'avenir. In: *Recueil de cours*. 2005, zv. 317, s. 313 až 516.

7 Pozri v tomto zmysle BORRÁS, A., op. cit., s. 333 až 369. Pozri tiež správu Borrás, s. 28: „Európska integrácia bola pôvodne v zásade hospodárskym procesom a zavedené právne nástroje teda mali slúžiť tomuto typu integrácie. V posledných rokoch však došlo k hlbokým zmenám a v súčasnosti integrácia, okrem svojej hospodárskej zložky, postupne čoraz viac ovplyvňuje životy európskych občanov“.

Amsterdamskej zmluve prispel k pokroku európskeho projektu tretí cieľ: ustanovenie priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti, ktorý zaručuje voľný pohyb osôb tým, že stanovuje rámec pre rastúcu mobilitu občanov, a tým, že tomuto občianstvu Únie dáva obsah,⁸ najmä právom na prístup k spravodlivosti.⁹ Pokiaľ ide o toto právo, ktoré je kľúčové pre uplatňovanie ďalších základných a procesných práv, je očividné, že na to, aby bol proces európskej integrácie pre občanov Únie reálny, je zásadné, aby mohli byť dosiahnuté „rýchle a hmatateľné výsledky“ v oblastiach ako je uznávanie a výkon rozhodnutí¹⁰.

26. To je teda vo všeobecnosti kontext pravidiel európskeho medzinárodného práva súkromného, a konkrétnejšie, pravidiel nariadenia č. 2201/2003 o právomoci, uznávaní a výkonu rozhodnutí vo veciach rodičovských práv a povinností.

2. Vývoj spoločnosti a nariadenie č. 2201/2003

27. Rád by som tiež poukázal na dôsledky premien, ktorými za posledné desaťročia prešla spoločnosť v oblasti uplatňovania právnej úpravy Únie týkajúcej sa rodičovských práv a povinností. To umožní na účely analýzy prejudiciálnej otázky položenej vnútroštátnym súdom lepšie definovať kontext nariadenia č. 2201/2003.

28. Pokiaľ ide v prvom rade o premeny spoločnosti v rámci Únie (a vo všeobecnosti západnej spoločnosti), treba pripomenúť na jednej strane, že hospodárske zmeny spojené s globalizáciou zapríčinili hlboké zmeny v pracovných vzťahoch, ktoré majú za následok najmä fenomén oddelenia miesta obvyklého bydliska a miesta výkonu práce. Pre časť občanov Únie sa stalo bežným bývať v jednom členskom štáte a pracovať v inom členskom štáte. Situácia je však ešte zložitejšia v prípade občanov, ktorí majú pobyt v členskom štáte a sú vyslaní do tretieho štátu na účet spoločnosti usadenej v inom členskom štáte. Tieto zmeny tiež výrazne ovplyvňujú rodinný život občanov Únie.

29. Na druhej strane spôsob života občanov ovplyvňujú rovnako hlboké sociálno-kultúrne zmeny. Fenomén rodín, ktorých členovia (rodičia a deti) majú dvojakú alebo rozdielnu štátnu príslušnosť (s ktorým je úzko spojený voľný pohyb osôb, a všeobecnejšie, globalizácia), rôznorodosť foriem partnerských zväzkov a spoločného života mimo manželstva, najmä *pacte civil de solidarité* (registrované partnerstvo; Pacs), nové formy rodinných štruktúr, najmä rodín s jedným rodičom, rodín, v ktorých je rodičom dieťaťa len jeden z partnerov, rodín, v ktorých má aspoň jeden z rodičov homosexuálnu orientáciu a nové formy rodičovstva vo vzťahu k deťom narodeným z predošlého partnerského zväzku, narodeným po asistovanom počatí alebo adoptovaným, sú len niektorými príkladmi. Diverzifikácia rodinných štruktúr je teda realitou súčasnej spoločnosti. Niektoré z týchto fenoménov nie sú v skutočnosti nové, ale od 60. rokov sa zmeny exponenciálne intenzifikovali a rozvinuli. Z týchto hospodárskych a sociálno-kultúrnych zmien, ktorých viacnásobné účinky neustále dopadajú na život občanov, v niektorých prípadoch vyplýva prehodnotenie základných predpokladov, na ktorých sú postavené právne systémy a obsah ich noriem, a vyžadujú zmenu práva, a najmä práva Únie (vrátane európskeho medzinárodného práva súkromného).

8 Odôvodnenie 1 nariadenia č. 2201/2003 pripomína tento cieľ Únie takto: „Európske spoločenstvo si stanovilo za cieľ vytvoriť priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti, v ktorom je zaručený voľný pohyb osôb“.

9 Pokiaľ ide o prístup detí k spravodlivosti, a najmä o právo udržiavať styk s oboma rodičmi v cezhraničných situáciách, osobitnú dôležitosť má smernica o prístupe k spravodlivosti. Smernica Rady 2003/8/ES z 27. januára 2003 o zlepšení prístupu k spravodlivosti pri cezhraničných sporoch ustanovením minimálnych spoločných pravidiel týkajúcich sa právnej pomoci pri takýchto sporoch (Ú. v. ES L 26, 2003, s. 41; Mím. vyd. 19/006, s. 90).

10 Pozri v tomto zmysle BORRÁS, A., op. cit., s. 369. Pozri tiež LAGARDE, P.: En guise de synthèse. In: FALLON, M., LAGARDE, P., POILLOT-PERUZZETTO, S. (dir.): *Quelle architecture pour un code européen de droit international privé*. Peter Lang, 2011, s. 365 až 388, s. 366: „z hľadiska medzinárodného práva súkromného to znamená, že plánovaný kódex by sa už nemal obmedzovať len na pravidlá zaručujúce v hospodárskej oblasti výkon štyroch veľkých slobôd zakladateľskej zmluvy. Mal by zaisťovať európskemu občanovi nielen voľný pohyb v Únii pre potreby jeho hospodárskej činnosti ale rovnako, pokiaľ sa pohybuje v rámci Únie, bez ohľadu na dôvod tohto pohybu všetky záruky bezpečnosti a spravodlivosti“.

30. V druhom rade pokiaľ ide presnejšie o dopady vývoja spoločnosti na nariadenie č. 2201/2003, treba konštatovať, že pokiaľ ide o spory týkajúce sa detí, dosah tohto nariadenia sa v porovnaní s Bruselským dohovorom z roku 1998¹¹ a v porovnaní s nariadením č. 1347/2000¹² podstatne rozšíril. Zatiaľ čo sa totiž nariadenie č. 1347/2000 týkalo výlučne občianskych konaní týkajúcich sa rodičovských práv a povinností k spoločným deťom manželov v rámci konaní o rozviazaní (rozvod a anulovanie) manželského zväzku alebo rozluky,¹³ nariadenie č. 2201/2003 sa už vzťahuje bez ohľadu na povahu súdu na „všetky spory“ týkajúce sa rodičovských práv a povinností. S cieľom zaručiť rovnosť „všetkých detí“ bez rozlíšenia sa totiž toto nariadenie uplatňuje na situáciu detí pochádzajúcich z predošlého partnerského vzťahu a biologických detí, či už rodičovské práva a povinnosti vykonávajú rodičia alebo tretie osoby, pričom sa tiež zohľadňujú rodiny, v ktorých je rodičom dieťaťa len jeden z partnerov.

31. Napriek snahám normotvorcu Únie zosúladiť právne predpisy o rodičovských právach a povinnostiach s vývojom v spoločnosti však spoločnosť postupuje oveľa vyšším tempom, ako je proces prispôsobovania právnych predpisov, a je zrejmé, že pretrvávajú určité „šedé zóny“, pre ktoré neposkytuje právna úprava výslovnú odpoveď. Spor vo veci samej predstavuje ilustráciu týchto šedých zón vytvorených vývojom spoločnosti, najmä pokiaľ ide o osobné vzťahy dieťaťa s inými osobami, s ktorými ho viažu „rodinné“ väzby *de iure* alebo *de facto* (ako je bývalý manžel jedného z rodičov, bratia a sestry dieťaťa, starí rodičia alebo partner rodiča s rodičovskými právami a povinnosťami). Tieto šedé zóny môžu vyvolať niekedy paradoxnú neistotu, pokiaľ ide o existenciu práva styku iných osôb, ako sú rodičia, v danom prípade starí rodičia.

32. Pokiaľ ide práve o starých rodičov, nie je táto neistota znepokojujúca, ak si predstavíme, že v zásade, a s výhradou najlepšieho záujmu dieťaťa, osobný vzťah medzi starými rodičmi a ich vnukmi, najmä v spoločnosti v neustálom vývoji, zostáva podstatným zdrojom stability pre deti a dôležitým faktorom medzigeneračnej väzby, ktorá nepochybne prispieva k vytváraniu vlastnej identity dieťaťa?

3. Zásada prednosti najlepšieho záujmu dieťaťa

33. Nemôžem ukončiť túto časť venovanú všeobecným úvahám bez toho, aby som sa nezmienil o najdôležitejšej zásade nariadenia č. 2201/2003: prednosť najlepšieho záujmu dieťaťa.

11 Tento dohovor nikdy nenadobudol účinnosť, keďže bol nahradený nariadením Rady (ES) č. 1347/2000 z 29. mája 2000 o právomoci a uznávaní a výkone rozsudkov v manželských veciach a vo veciach rodičovských práv a povinností k spoločným deťom manželov (Ú. v. ES L 160, 2000, s. 19; Mim. vyd. 19/001, s. 209) po „komunitarizácii“ justičnej spolupráce v občianskych veciach prostredníctvom premiestnenia príslušnej kapitoly z bývalého tretieho piliera do prvého piliera (časť III hlavy IV Zmluvy o ES) po nadobudnutí účinnosti Amsterdamskej zmluvy 1. mája 1999.

12 Od prijatia nariadenia č. 1347/2000 bola jeho pôsobnosť vnímaná ako veľmi obmedzená. K pozitívnym a negatívnym aspektom tohto nariadenia pozri BORRÁS, A.: Le règlement n° 1347/2000 sur la compétence, la reconnaissance et l'exécution des décisions en matière matrimoniale et en matière de responsabilité parentale des enfants communs. In: *Petites affiches*. 2002, č. 248, s. 12. „Chaotická a rýchla následnosť predpisov v jedinej oblasti rozlúčenia manželského zväzku a rodičovských práv a povinností“ sa vysvetľuje najmä existenciou výraznejšej a citlivejšej rôznorodosti vnútroštátnych tradícií ako v majetkovej oblasti, pozri ANCEL, B., MUIR WATT, H.: L'intérêt supérieur de l'enfant dans le concert des juridictions: le règlement Bruxelles II bis. In: *Revue critique de droit international privé*. 2005, č. 94 (4), s. 569 až 586.

13 Inak povedané, nariadenie č. 1347/2000 sa neuplatňuje v prípade detí narodených mimo manželstva v kríze, ani na ochranu detí tohto páru mimo krízy v manželských veciach. BORRÁS, A., s. 12. Pokiaľ ide o nariadenie č. 1347/2000, pozri najmä GAUDEMET-TALLON, H.: Le règlement n° 1347/2000... In: *Journal de droit international*. 2001, s. 381.

34. Táto zásada je jednou zo zásad prenikajúcich právny poriadok Únie¹⁴. V tomto ohľade nielenže všetky členské štáty ratifikovali Dohovor Organizácie spojených národov o právach dieťaťa,¹⁵ ale Súdny dvor už okrem iného mal príležitosť pripomenúť, že tento dohovor zaväzuje každý členský štát a že tento text sa vyskytuje v množstve medzinárodných nástrojov týkajúcich sa ochrany ľudských práv, ktoré zohľadňuje pri uplatňovaní všeobecných zásad práva Únie.¹⁶ Na druhej strane článok 3 ods. 3 ZEÚ uvádza, že „Únia vytvára vnútorný trh“ a následne stanovuje, že Únia „podporuje... spravodlivosť... solidaritu medzi generáciami a ochranu práv dieťaťa“.¹⁷

35. Pokiaľ ide o nariadenie č. 2201/2003, toto nariadenie vychádza zo zásady prednosti najlepšieho záujmu dieťaťa a rešpektovania jeho práv. Jeho odôvodnenie 33 totiž uvádza, že toto nariadenie sa snaží zabezpečiť rešpektovanie základných práv dieťaťa, ako sú vyjadrené v článku 24 Charty. Tento článok uznáva deti ako nositeľov nezávislých a autonómnych práv, pričom ustanovuje najlepší záujem dieťaťa za prvoradé hľadisko pre činnosť orgánov verejnej moci a súkromných inštitúcií.¹⁸ V tomto ohľade tiež treba zmieniť článok 7 Charty o rešpektovaní súkromného a rodinného života.

36. Pokiaľ ide konkrétne o kritériá právomoci stanovené nariadením č. 2201/2003 v oblasti rodičovských práv a povinností, tieto sú koncipované podľa uvedenej zásady, a najmä podľa kritéria blízkosti. Sú to teda súdy v mieste obvyklého pobytu dieťaťa, ktoré môžu najlepšie vyriešiť všetky otázky týkajúce sa rodičovských práv a povinností, a v dôsledku toho práva styku.¹⁹ Okrem toho v záujme dieťaťa nariadenie č. 2201/2003 umožňuje príslušnému súdu vo výnimočných prípadoch a za určitých podmienok postúpiť vec súdu iného členského štátu, ak tento môže vec prejednať lepšie.²⁰

37. Napokon Súdny dvor rozhodol, že prednosť záujmu dieťaťa je hľadiskom, cez ktoré treba vnímať ustanovenia práva Únie.²¹ Vo svojej judikatúre odkazuje na záujem detí viesť rodinný život, chránený aj základným právom na rešpektovanie rodinného života zaručeným článkom 8 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd²².

38. V dôsledku toho neexistuje žiadna pochybnosť o tom, že zásada prednosti záujmov dieťaťa musí byť smerodajná pre každý teleologický výklad ustanovení nariadenia č. 2201/2003, týkajúci sa, tak ako je to v prejednávanej veci, žiadosti starých rodičov o uplatnenie práva styku. Vrátim sa k tomu neskôr.

B. Prejudiciálna otázka

39. Svojou otázkou sa vnútroštátny súd v podstate pýta, či sa pojem „právo styku“ uvedený v článku 1 ods. 2 písm. a) a článku 2 bodu 10 nariadenia č. 2201/2003 má vykladať v tom zmysle, že sa vzťahuje aj na právo styku starých rodičov s ich vnukmi.

14 Kvôli stručnému prehľadu *acquis* Únie, pokiaľ ide o práva dieťaťa, pozri *EU acquis and policy documents on the rights of the child*. Európska komisia, Generálne riaditeľstvo pre spravodlivosť, december 2015, s. 1 až 83. Pozri tiež návrhy, ktoré predniesol generálny advokát Szpunar vo veci Chavez-Vilchez a i. (C-133/15, EU:C:2016:659, bod 42).

15 Dohovor uzatvorený v New Yorku 20. novembra 1989. Jeho článok 3 ods. 1 uvádza, že „záujem dieťaťa musí byť prvoradým hľadiskom pri akejkoľvek činnosti týkajúcej sa detí, nech už uskutočňovanej verejnými alebo súkromnými zariadeniami sociálnej starostlivosti, súdmi, správnymi alebo zákonodarnými orgánmi“.

16 Pozri rozsudok z 27. júna 2006, Parlament/Rada (C-540/03, EU:C:2006:429, bod 37 a citovanú judikatúru).

17 Ochrana práv dieťaťa je tiež dôležitým prvkom zahraničnej politiky Únie. Pozri článok 3 ods. 5 ZEÚ.

18 Článok 24 Charty uvádza tri základné zásady práv dieťaťa: právo slobodne vyjadrovať svoje názory, s prihliadnutím na jeho vek a vyspelosť (článok 24 ods. 1), právo, aby sa pri všetkých opatreniach, ktoré sa ho týkajú, v prvom rade brali do úvahy jeho najlepšie záujmy (článok 24 ods. 2) a právo na pravidelné udržiavanie osobných vzťahov a priamych stykov s obidvoma rodičmi, ak to nie je v rozpore s jeho záujmom (článok 24 ods. 3).

19 Pozri odôvodnenie 12 a článok 8 nariadenia č. 2201/2003.

20 Pozri odôvodnenie 13 a článok 15 nariadenia č. 2201/2003. Treba tiež poznamenať, že toto nariadenie venuje osobitnú pozornosť vypočutiu dieťaťa. Pozri v tejto súvislosti odôvodnenie 19, článok 41 ods. 2 písm. c) a článok 42 ods. 2 písm. a) nariadenia č. 2201/2003.

21 Pokiaľ ide o nariadenie č. 2201/2003, pozri najmä rozsudky z 11. júla 2008, Rinau (C-195/08 PPU, EU:C:2008:406, body 48 a 51), a z 2. apríla 2009, A (C-523/07, EU:C:2009:225, body 61 a 64). Pozri tiež návrhy, ktoré predniesla generálna advokátka Sharpston vo veci Rinau (C-195/08 PPU, EU:C:2008:377, bod 20). Pozri tiež rozsudok z 13. septembra 2016, Rendón Marín (C-165/14, EU:C:2016:675, body 66, 81 a 85) a návrhy, ktoré predniesol generálny advokát Szpunar vo veciach Rendón Marín a CS (C-165/14 a C-304/14, EU:C:2016:75, bod 174).

22 Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd podpísaný v Ríme 4. novembra 1950 (ďalej len „EDLP“).

40. Hoci je pojem „právo styku“ výslovne uvedený v článku 1 ods. 2 písm. a) a v článku 2 bode 10 nariadenia č. 2201/2003, tieto ustanovenia výslovne nespresňujú, či toto právo pokrýva alebo nepokrýva právo styku s inými osobami, ako sú rodičia.

41. Je teda na účely výkladu týchto ustanovení nevyhnutné zohľadniť nielen ich znenie, ale aj ich kontext a ciele sledované nariadením č. 2201/2003.

42. Na úvod treba uviesť, že pokiaľ ide o pojem rodičovských práv a povinností a účel nariadenia č. 2201/2003, česká vláda a Komisia vo svojich písomných pripomienkach, opierajúc sa najmä o znenie tohto nariadenia, obhajujú stanovisko, podľa ktorého sa uplatňuje uvedené nariadenie na právo styku so starými rodičmi. Zdá sa, že vnútroštátny súd sa vo svojom návrhu na začatie prejudiciálneho konania s týmto názorom stotožňuje.²³

1. Znenie a štruktúra ustanovení nariadenia č. 2201/2003

43. Čo sa týka rodičovských práv a povinností, článok 1 nariadenia č. 2201/2003 stanovuje, že nariadenie sa uplatňuje bez ohľadu na povahu súdu na veci vzťahujúce sa na „[ich] nadobúdanie, výkon, prenesenie, obmedzenie alebo odňatie“. Aby mohol adekvátne stanoviť rozsah pôsobnosti nariadenia č. 2201/2003,²⁴ pre normotvorcu Únie bolo dôležité spresniť pojem rodičovských práv a povinností. Tento pojem totiž nebol definovaný ani Bruselským dohovorom z roku 1998²⁵ ani nariadením č. 1347/2000. Normotvorca sa teda rozhodol pre jednotné vymedzenie pojmu rodičovské práva a povinnosti.²⁶ Tento pojem je definovaný v článku 2 ods. 7 nariadenia č. 2201/2003 ako „všetky práva a povinnosti týkajúce sa osoby alebo majetku dieťaťa, ktoré nadobudla fyzická osoba alebo právnická osoba rozsudkom, zo zákona alebo na základe dohody, ktorá má právne účinky“. V dôsledku toho môžu byť nositeľom rodičovských práv a povinností tak fyzické osoby, ako aj právnické osoby.²⁷ Navyše pojem rodičovské práva a povinnosti zahŕňa „[najmä]“ právo osobnej starostlivosti o dieťa a právo styku s dieťaťom, čo znamená, že rodičovské práva a povinnosti možno rozdeliť na tieto dve zložky.²⁸ Z tohto dôvodu, v zmysle nariadenia č. 2201/2003, tak nositeľov práva osobnej starostlivosti o dieťa, ako aj nositeľov práva styku určených vnútroštátnym možno právom považovať za nositeľov rodičovských práv a povinností, ktoré zahŕňajú najmä tieto dve práva.²⁹

23 Vnútroštátny súd totiž v bode 5.3. návrhu na začatie prejudiciálneho konania uvádza, že „hoci sa to priamo nedá odvodiť zo znenia nariadenia..., možno tak usúdiť zo systematiky, obsahu a cieľa tohto nariadenia“.

24 Pozri bod 30 vyššie.

25 Pokiaľ ide o pojem rodičovských práv a povinností v Bruselskom dohovore z roku 1998, správa Borrás uvádza, že tento pojem „musí spresniť vnútroštátne právo členského štátu, v ktorom sa skúma otázka práv a povinností“. Čiže podľa tohto dohovoru boli práva a povinnosti rodičov definované vnútroštátnym právom.

26 Na rozdiel od Bruselského dohovoru z roku 1998 bol na uplatnenie nariadenia č. 2201/2003 nevyhnutný samostatný výklad rodičovských práv a povinností, čo bolo s konečnou platnosťou potvrdené definíciou tohto pojmu, ktorú toto nariadenie uvádza v článku 2 bode 7. Pozri v tomto zmysle PINTENS, W. In: MAGNUS, U., MANKOWSKI, P. (eds.): *Brussels IIbis Regulation. European Commentaries on Private International Law*. Sellier European Law Publishers, 2016, článok 1, bod 59 a článok 2 bod 19.

27 Úplne iná je otázka určenia nositeľa rodičovských práv a povinností. Nariadenie č. 2201/2003 nestanovuje, ktorá osoba má byť nositeľom rodičovských práv a povinností, ale určenie ich nositeľa, najmä práva osobnej starostlivosti o dieťa a práva styku ponecháva na členské štáty. Pozri v tomto zmysle rozsudok z 5. októbra 2010, McB. (C-400/10 PPU, EU:C:2010:582, body 40 až 43).

28 Právo osobnej starostlivosti o dieťa je definované v článku 2 bode 9 nariadenia č. 2201/2003 ako „práva a povinnosti súvisiace s osobnou starostlivosťou o dieťa, najmä právo určiť miesto pobytu dieťaťa“. O tomto pojme pozri rozsudok z 5. októbra 2010, McB. (C-400/10 PPU, EU:C:2010:582, body 40 až 43).

29 Pozri v tomto ohľade, FRANCO, S.: La responsabilité parentale en droit international privé. Entrée en vigueur du règlement Bruxelles II bis et du code de droit international privé. In: *Revue trimestrielle de droit familial*. 2005, číslo 3, s. 691 až 711. Pozri tiež PINTENS, W., loc. cit., článok 2 bod 23. Títo autori sa okrem toho domnievajú, že starý rodič, ktorý je nositeľom práva styku so svojim vnukom, je tiež nositeľom rodičovských práv a povinností v zmysle nariadenia č. 2201/2003. Treba však poznamenať, že v určitých vnútroštátnych právnych poriadkoch sú nositeľmi rodičovských práv a povinností iba rodičia, zatiaľ čo tretie osoby majú len obmedzené práva, hoci im aj bolo priznané právo styku.

44. Pokiaľ ide o právo styku, podľa článku 2 bodu 10 nariadenia č. 2201/2003 je toto vymedzené ako „najmä právo vziať dieťa na obmedzený čas na iné miesto, ako je miesto jeho obvyklého pobytu“. Táto definícia teda uvádza len jednu stranu vzťahu vznikajúceho z práva styku bez toho, aby uviedla, ktoré osoby môžu byť jeho nositeľom³⁰.

45. Článok 2 bod 8 nariadenia č. 2201/2003 definuje nositeľa rodičovských práv a povinností ako „každú osobu, ktorá má rodičovské práva a povinnosti k dieťaťu“.³¹

46. Zo znenia článku 2 bodov 7, 8 a 10 nariadenia č. 2201/2003 podľa môjho názoru vyplýva, že normotvorca Únie úmyselne použil široké definície tak, aby pokryl viacero predpokladov. Tento zámer vyplýva z použitia takých všeobecných formulácií, ako je „všetky práva a povinnosti“ alebo „každú osobu“ rovnako ako aj príslovky „[najmä]“. Konkrétne, použitie tejto príslovky v definícii pojmu práva styku v článku 2 bode 10 nariadenia č. 2201/2003 podľa môjho názoru svedčí o úmysle normotvorcu Únie zvoliť si širokú definíciu tohto práva.

47. V dôsledku toho, ak sa pojem rodičovské práva a povinnosti vzhľadom na článok 2 body 7 a 8 nariadenia č. 2201/2003 týka každej fyzickej alebo právnickej osoby, ktorá má právo styku – ktoré je tiež definované v článku 2 bode 10 tohto nariadenia široko – zdá sa mi byť jasné, že tak rodičovské práva a povinnosti (ako globálny pojem), ako aj právo styku (ako zložka tohto globálneho pojmu) môžu na účely tohto nariadenia patriť ktorejkoľvek fyzickej alebo právnickej osobe.³²

48. Z definície pojmu rodičovské práva a povinnosti uvedenej v bode 7 tohto článku samozrejme vyplýva, že právo styku je len zložkou rodičovských práv a povinností.³³ Najmä v situácii, akou je situácia vo veci samej, keď sú rodičovské práva a povinnosti podľa vnútroštátneho práva vykonávané spoločne rodičmi, pričom len jeden rodič (v prejednávanej veci otec) má dieťa v osobnej starostlivosti, zatiaľ čo druhý rodič (v prejednávanej veci matka) má obvykle len právo styku. Ak sa v tomto kontexte tretia osoba domáha práva styku, vyvstáva otázka, či sa na účely určenia právomoci súdu nariadenie č. 2201/2003 vzťahuje tiež na právo styku, ktoré je odlišné od práva styku, ktoré bolo priznané vnútroštátnym právom jednému z rodičov (v prejednávanej veci matke), a či v dôsledku toho môžu výkon tohto práva rovnako požadovať také tretie osoby, ako sú starí rodičia.

49. Na zodpovedanie tejto otázky treba pripomenúť, že zo znenia a štruktúry ustanovení nariadenia č. 2201/2003 vyplýva, že úmyslom normotvorcu Únie bolo pokryť čo najväčší počet spôsobov umožňujúcich dieťaťu udržiavať osobné vzťahy nielen so svojimi rodičmi, ale tiež s ďalšími rodinnými príslušníkmi alebo blízkymi osobami.³⁴ Podľa môjho názoru nič v analyzovaných definíciách, ani v ich kontexte v zásade nebráni tomu, aby sa stará matka mohla dovolávať pravidiel nariadenia o právomoci pri požadovaní práva styku.

50. Treba overiť, či je tento výklad tiež podporený účelom ustanovení nariadenia č. 2201/2003.

30 V nariadení č. 2201/2003 je táto definícia obmedzená len časovo („na obmedzený čas“), pričom z nej nevyplýva žiadne obmedzenie osobnej pôsobnosti.

31 Táto definícia spresňuje, že iné osoby ako rodičia môžu byť tiež nositeľmi rodičovských práv a povinností. Tento pojem zahŕňa nielen nositeľov, ktorí rodičovské práva a povinnosti nadobudli v dôsledku rodičovstva, opatrovníctva a poručníctva a obdobných inštitútov, ale aj nositeľov, ktorí rodičovské práva a povinnosti nadobudli ako partneri rodiča, ktorý je nositeľom rodičovských práv a povinností. Pozri PINTENS, W., loc. cit., 2016, článok 2, bod 22.

32 V tomto ohľade, pozri PINTENS, W., op. cit., s. 88: „Since the Brussels IIbis Regulation has a broader scope – third persons can be holders of parental responsibility – there is no reason to exclude rights of access from the scope of the Regulation when the holder is a third person.“ (Keďže Nariadenie Brusel IIa má širšiu pôsobnosť – tretie osoby môžu byť nositeľmi rodičovských práv a povinností – nie je žiaden dôvod vylučovať právo styku z pôsobnosti nariadenia vtedy, keď je nositeľom tretia osoba.)

33 Pozri bod 43 vyššie.

34 Ako je to najmä v prípade partnera rodiča, ktorý je nositeľom rodičovských práv a povinností. Dieťa si totiž môže vytvoriť veľmi blízky, silný a stabilný osobný vzťah s partnerom svojej matky alebo otca. Pozri bod 45 vyššie a poznámku pod čiarou 31.

2. Teleologický výklad ustanovení nariadenia č. 2201/2003

51. Uplatnenie tohto nariadenia na právo styku starých rodičov potvrdzuje tiež výklad zohľadňujúci účel nariadenia č. 2201/2003.

52. V prvom rade pripomínam, že jedným z cieľov nariadenia č. 2201/2003 je podporovať vzájomné uznávanie súdnych rozhodnutí. To vyplýva z odôvodnenia 2 tohto nariadenia, ktoré zdôrazňuje, že toto vzájomné uznávanie súdnych rozhodnutí je „základ[om] na vytvorenie skutočného justičného priestoru“.³⁵ Z tohto dôvodu uznávanie a výkon rozsudkov vydaných v členskom štáte „sa má zakladať na zásade vzájomnej dôvery a dôvody neuznania by sa mali obmedziť na najnutnejšie minimum“, ako to uvádza odôvodnenie 21 nariadenia č. 2201/2003. Navyše z odôvodnenia 2 tohto nariadenia vyplýva, že právo styku je prioritou normotvorcu Únie.

53. Ďalej, pokiaľ ide o záruky rovnosti všetkých detí, odôvodnenie 5 nariadenia č. 2201/2003 uvádza, že toto nariadenie sa vzťahuje na všetky rozhodnutia o rodičovských právach a povinnostiach, vrátane opatrení na ochranu dieťaťa, nezávisle na konaniach v manželských veciach.³⁶ V tomto ohľade, ako to vyplýva z preskúmania jeho článku 2 bodov 7, 8 a 10, nariadenie č. 2201/2003 využíva širokú definíciu nositeľov rodičovských práv a povinností, ktorá zahŕňa nielen všetky fyzické osoby vykonávajúce vo vzťahu k dieťaťu rodičovské práva a povinnosti, ale tiež tretie osoby alebo také právnické osoby, ako sú orgány ochrany detí.

54. Napokon pripomínam, ako to vyplýva z bodov 35 až 37 vyššie, že pravidlá vyplývajúce z nariadenia č. 2201/2003 v oblasti rodičovských práv a povinností, a najmä jeho kritériá právomoci, sú koncipované – a v dôsledku toho musia byť vykladané – nie v závislosti od záujmu žiadateľa o právo styku, ale v závislosti od najlepšieho záujmu dieťaťa, a najmä kritéria blízkosti.³⁷ Teleologický výklad nariadenia č. 2201/2003 tak treba vykonať z hľadiska prednosti najlepšieho záujmu dieťaťa ako hlavnej zásady zakotvenej tak v odôvodneniach nariadenia, ako aj v jeho ustanoveniach.³⁸

55. Aké závery môžeme vyvodiť vzhľadom na uvedené skutočnosti z preskúmania cieľov nariadenia č. 2201/2003?

56. Odpoveď sa mi teraz zdá byť zrejmá. Je pravda, že neexistujú osobitné ustanovenia uplatniteľné na situáciu, o akú ide v konaní vo veci samej, situáciu starého rodiča, ktorý sa dožaduje práva styku vo vzťahu k svojmu vnukovi. Nejde tu však podľa môjho názoru o právne vákuum. Z cieľov nariadenia č. 2201/2003 totiž jasne vyplýva, že nič neodôvodňuje vylúčenie práva styku z pôsobnosti tohto nariadenia vtedy, keď je žiadateľom o právo styku iná osoba ako rodičia, ktorá má *de iure* alebo *de facto* rodinné väzby s dieťaťom, tak, ako je to v prejednávanej veci. Okrem toho by priznanie práva styku inej osobe, ako sú rodičia, mohlo zasahovať do ich práv a povinností (v prejednávanej veci, pokiaľ ide o právo otca na osobnú starostlivosť o dieťa a právo styku matky). O právach styku by teda s cieľom vyhnúť sa vzájomne rozporným opatreniam a v najlepšom záujme dieťaťa mal rozhodovať rovnaký súd, a to súd obvyklého pobytu dieťaťa.³⁹

35 Pozri tiež odôvodnenie 23 nariadenia č. 2201/2003; závery zasadnutia Európskej rady v Tampere z 15. a 16. októbra 1999, bod 34, dostupné na tejto internetovej adrese: http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_fr.htm a pracovný dokument Komisie „Vzájomné uznávanie rozsudkov týkajúcich sa rodičovských práv“ [neoficiálny preklad], KOM(2001) 166 v konečnom znení, s. 3.

36 Ak sa nariadenie č. 2201/2003 týka všetkých rozsudkov vo veciach rodičovských práv a povinností, musí sa tiež týkať všetkých rozsudkov vo veciach práva styku nielen rodičov, ale tiež tretích osôb, ako sú „najmä starí rodičia“. Pozri v tomto zmysle, PINTENS, W., loc. cit., článok 1, bod 70.

37 Pozri odôvodnenie 12 nariadenia č. 2201/2003.

38 Pozri body 73 a 74 nižšie.

39 To platí o to viac, že kolízne normy určujúce rozhodné právo pre otázky rodičovských práv a povinností nie sú harmonizované. Preto ak by súdy rôznych členských štátov rozhodovali o rodičovských právach a povinnostiach viacerých osôb (rodičov a starých rodičov), uplatňovali by kolízne normy vnútroštátnych právnych poriadkov. Tieto pravidlá však možno charakterizovať veľkými rozdielmi. Rozsudky týkajúce sa rodičovských práv a povinností vykonávaných viacerými osobami by teda boli vydané rôznymi súdmi, a na základe podstatne odlišných zákonov, hoci by sa tieto rozhodnutia v zásade týkali jedného dieťaťa. Naopak, prijatie širokého prístupu k pojmom označujúcim pôsobnosť nariadenia č. 2201/2003 umožňuje určitú harmonizáciu rozhodnutí, prinajmenšom pokiaľ ide o uplatniteľné právo a zabraňuje komplikáciám vyplývajúcim z nedostatku harmonizovaných kolíznych noriem.

57. So zreteľom na tieto úvahy súhlasím s tvrdením Komisie, podľa ktorého, ak by žaloby o právo styku iných osôb, ako sú rodičia, mali byť vylúčené z pôsobnosti nariadenia č. 2201/2003, právomoc súdov na prejednanie týchto žalôb by bola určená vnútroštátnymi neharmonizovanými pravidlami. Zvýšilo by sa riziko vystavenia dieťaťa súdnemu sporu pred súdom štátu, s ktorým nemá úzky vzťah, a riziko paralelných súdnych konaní, rovnako ako aj vzájomne nezlučiteľných rozhodnutí, čo by bolo v rozpore s účelom nariadenia č. 2201/2003, ktoré má stanoviť jednotné pravidlá právomoci rešpektujúce zásadu blízkosti v súdnych konaniach.

58. Z bodov 43 až 57 vyššie teda vyplýva, že výklad ustanovení nariadenia č. 2201/2003, podľa ktorého sa toto nariadenie týka žaloby o právo styku starého rodiča, by nebol v rozpore s cieľom sledovaným normotvorcom Únie v tomto nariadení.

59. Ako vysvetlím ďalej, tento výklad potvrdzuje vývoj nariadenia č. 2201/2003.

3. Historický výklad ustanovení nariadenia č. 2201/2003

60. Skôr než navrhнем odpoveď na otázku, ktorú položil vnútroštátny súd, považujem za vhodné preskúmať nielen historický rámec nariadenia č. 2201/2003, ale aj právne predpisy predchádzajúce tomuto nariadeniu.

a) Prípravné práce na nariadení č. 2201/2003

61. V prvom rade, pokiaľ ide o prípravné práce, treba pripomenúť, že ako to vyplýva z bodov 30 a 43 vyššie, pôsobnosť nariadenia č. 1347/2000, teda predpisu, ktorý predchádzal nariadeniu č. 2201/2003, bola vo vzťahu k rodičovským právam a povinnostiam obmedzená iba na súdne spory týkajúce sa rodičov. Toto obmedzenie sa uplatňovalo tiež na konania týkajúce sa práva styku (práva styku jedného z rodičov).

62. V roku 2000, vzhľadom na veľký počet rodinných sporov týkajúcich sa situácií, keď jeden z rodičov nedokázal vykonať svoje právo styku v inom členskom štáte, Francúzska republika prišla s iniciatívou na účely prijatia nariadenia Rady o vzájomnom výkone rozsudkov týkajúcich sa práva styku s deťmi.⁴⁰ Po preskúmaní tejto iniciatívy Rada Európskej únie dospela k záveru, že v iniciatíve možno pokračovať len súbežne s vypracovávaním rozšírení pôsobnosti nariadenia č. 1347/2000. To zabezpečí rovnaké zaobchádzanie so všetkými deťmi s cieľom zohľadniť sociálnu realitu, akou je napríklad diverzifikácia rodinných štruktúr.⁴¹

63. V roku 2001, počas fázy prípravy návrhu Komisie týkajúceho sa nariadenia o rodičovských právach a povinnostiach, táto inštitúcia zverejnila pracovný dokument, z ktorého očividne vyplýva, že mala v úmysle použiť oveľa širší význam práva styku, ako to bolo v nariadení č. 1347/2000.⁴² V tomto pracovnom dokumente Komisia uviedla, že „zatiaľ čo nariadenie [č. 1347/2000] ponecháva riešenie tejto otázky na vnútroštátnom práve, navrhuje sa, aby nový predpis vo vzťahu k výkonu práva styku postúpil ďalej tým, že bude napríklad vyžadovať, aby všetci bývalí členovia rodiny dieťaťa, ako sú napríklad bývalý manžel jedného z rodičov, mali právo styku alebo právo domáhať sa výkonu tohto práva“.⁴³ Komisia sa tiež v uvedenom dokumente domnievala, že určité členské štáty by mohli vzniesť otázky hmotného práva vzťahujúce sa na určenie nositeľov práva styku ako podmienok, ktorých splnenie by podmieňovalo uznanie rozsudku v iných členských štátoch. Okrem toho v tom istom dokumente uviedla, že zahrnutie takých otázok by vyvolalo reálne nebezpečenstvo posunu smerom k meritórnemu preskúmvaniu rozsudkov zo strany dožiadaného členského štátu, a to na ujmu

40 Ú. v. ES C 234, 2000, s. 7. Pozri tiež odôvodnenie 4 nariadenia č. 2201/2003. Táto iniciatíva sa týkala len výkonu práva styku jedným z rodičov.

41 Pozri bod 29 vyššie a KOM(2001) 166 v konečnom znení, s. 1 a 2.

42 KOM(2001) 166 v konečnom znení, s. 1.

43 Tamtiež, s. 20.

samotného účelu vzájomného uznávania. Komisia preto dospela k záveru, podľa ktorého rozšírenie mechanizmu nového právneho nástroja na všetky rozhodnutia o rodičovských právach a povinnostiach „bez ohľadu na ich obsah, dotknuté deti alebo osoby, ktoré môžu vykonávať právo osobnej starostlivosti o dieťa alebo právo styku“ umožní lepšie naplnenie mandátu Rady vzťahujúceho sa na tento nový nástroj a umožní zavedenie prvej etapy programu opatrení na vzájomné uznávanie, ktorého cieľom bolo zrušenie požiadavky na vydávanie exequatur.⁴⁴

64. Vo svojich písomných pripomienkach Komisia zdôrazňuje, že pracovný dokument tiež odkazuje na návrh Európskeho dohovoru o osobných vzťahoch týkajúcich sa dieťaťa.⁴⁵ Spresňuje, že tento návrh uznáva právo detí udržiavať osobné vzťahy nielen s rodičmi, ale tiež s inými osobami, s ktorými majú deti rodinné väzby, ako je to v prípade starých rodičov.⁴⁶

65. Podľa môjho názoru z bodov 61 až 63 vyššie jasne vyplýva, že prípravné práce k nariadeniu č. 2201/2003 potvrdzujú vôľu normotvorcu Únie rozšíriť pôsobnosť nariadenia č. 1347/2000, ktorá bola obmedzená na spory týkajúce sa rodičov. Tento úmysel je potvrdený skutočnosťou, že tieto práce jasne uvádzajú všetky rozhodnutia týkajúce sa rodičovských práv a povinností, a v dôsledku toho práva styku, nezávisle od osôb, ktoré by ich mohli vykonávať a bez vylúčenia starých rodičov.

b) Haagsky dohovor z roku 1996

66. Treba poznamenať, že ustanovenia nariadenia č. 2201/2003 o súdnej právomoci vo veciach rodičovských práv a povinností do značnej miery vychádzajú zo vzoru Haagskeho dohovoru z 19. októbra 1996.⁴⁷ Nariadenie č. 2201/2003 sa inšpirovalo zásadou výlučnej právomoci,⁴⁸ konkrétne právomoci orgánov štátu obvyklého pobytu dieťaťa zavedenej týmto dohovorom.⁴⁹

67. Článok 3 Haagskeho dohovoru z roku 1996 definuje opatrenia, ktoré patria do jeho pôsobnosti. Tieto opatrenia zahŕňajú najmä opatrenia týkajúce sa rodičovských práv a povinností a práva styku.⁵⁰ Nariadenie č. 2201/2003 vo svojom článku 2 bode 7 v zásade preberá definíciu rodičovských práv a povinností, ktorá vyplýva z Haagskeho dohovoru z roku 1996, ale táto definícia,⁵¹ na rozdiel od definície pojmu rodičovských práv a povinností v nariadení č. 2201/2003, výslovne neuvádza právo styku. Toto mlčanie v zásade umožňuje dospieť k záveru, že v rámci tohto dohovoru nie je nositeľ práva styku nevyhnutne nositeľom rodičovských práv a povinností.⁵²

44 Tamtiež, s. 5 a 20. Pozri tiež zasadnutie Rady (spravodlivosť, vnútorné záležitosti a civilná ochrana) z 30. novembra a 1. decembra 2000, s. 4 a 5, „Program opatrení na zavedenie zásady vzájomného uznávania rozsudkov v občianskych a obchodných veciach“ [neoficiálny preklad] (Ú. v. ES C 12, 2001, s. 1).

45 KOM(2001) 166 v konečnom znení, s. 15, poznámka pod čiarou 33. K tomuto dohovoru pozri bod 72 nižšie.

46 Pracovný dokument Komisie uvádza tiež definíciu pojmu „rodinné väzby“ uvedeného návrhu dohovoru. KOM(2001) 166 v konečnom znení, s. 15, poznámka pod čiarou 33.

47 Dohovor o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone a spolupráci v oblasti rodičovských práv a povinností a opatrení na ochranu dieťaťa (ďalej len „Haagsky dohovor z roku 1996“), dostupný na tejto internetovej adrese: <https://www.hcch.net/fr/instruments/conventions/full-text/?cid=70>.

48 V zmysle článku 8 ods. 2 nariadenia č. 2201/2003 sa jeho odsek 1 uplatňuje s výhradou ustanovení článkov 9, 10 a 12.

49 Článok 8 a nasl. Pozri tiež body 6, 9 a 34 vyššie. O potrebe jednotne vykladať rovnaké pojmy Haagskeho dohovoru z roku 1996 a nariadenia č. 2201/2003 pozri návrhy, ktoré predniesla generálna advokátka Kokott vo veci A (C-523/07, EU:C:2009:39, body 24 až 26).

50 Článok 3 písm. a) a b) tohto dohovoru uvádza, že „opatrenia uvedené v článku 1 sa môžu týkať najmä: nadobúdania, výkonu, odňatia alebo obmedzenia rodičovských práv a povinností, ako aj ich prenesenia; ... práva na styk s dieťaťom vrátane práva odvieť dieťa na obmedzený čas na iné miesto, ako je miesto jeho obvyklého pobytu“.

51 V zmysle článku 1 ods. 2 tohto dohovoru „... výraz ‚rodičovské práva a povinnosti‘ zahŕňa rodičovskú moc alebo iný podobný vzťah, ktorý určuje práva, oprávnenia a povinnosti rodičov, opatrovníkov alebo iných zákonných zástupcov k osobe alebo majetku dieťaťa“. Pozri dôvodovú správu, ktorú pripravil Paul Lagarde k Haagskemu dohovoru z roku 1996, dostupnú na tejto internetovej adrese: <https://assets.hcch.net/upload/expl34.pdf>.

52 Podľa správy, ktorú pripravil Paul Lagarde, loc. cit., s. 542: „definícia [rodičovských práv a povinností] je široká. ... Tieto práva a povinnosti obvykle vykonávajú rodičia ale môžu ich v celosti alebo sčasti vykonávať aj tretie osoby, za podmienok stanovených vnútroštátnymi právnymi úpravami, v prípade úmrtia, zdravotného postihnutia, nespôsobilosti alebo situácie, kedy nie sú rodičia bezúhonní alebo v prípade opustenia dieťaťa rodičmi“.

68. Vymedzenie práva styku uvedené v článku 2 bode 10 nariadenia č. 2201/2003 bolo koncipované rovnako ako vymedzenie tohto pojmu v Haagskom dohovore z roku 1996.⁵³ Správa, ktorú vypracoval pán Lagarde však neposkytuje odpoveď na otázku, či žaloby o právo styku podané zo strany iných osôb, ako sú rodičia, najmä zo strany starých rodičov, patria do pôsobnosti Haagskeho dohovoru z roku 1996.

69. Neskoršie pokyny prijaté členskými štátmi Haagskej konferencie medzinárodného práva súkromného však ukazujú, že dôležitosť udržiavania osobných vzťahov s inými osobami, s ktorými dieťa viažu rodinné väzby z hľadiska dieťaťa, je široko uznávaná, a uvádzajú, že „ani Haagsky dohovor z roku 1980 ani Haagsky dohovor z roku 1996 neobmedzujú právo styku na práva existujúce medzi rodičmi a deťmi“.⁵⁴

70. Vzhľadom na všetky tieto skutočnosti, a najmä na prednosť najlepšieho záujmu dieťaťa ako hlavnej zásady každého výkladu ustanovení nariadenia č. 2201/2003 vo veciach rodičovských práv a povinností som presvedčený o tom, že toto nariadenie sa uplatňuje tiež na žalobu o právo styku starých rodičov.

4. Ďalšie medzinárodné nástroje týkajúce sa osobných vzťahov s deťmi

71. Široký výklad práva styku nie je vlastný len nariadeniu č. 2201/2003. Ďalšie medzinárodné nástroje týkajúce sa osobných vzťahov s deťmi totiž tiež používajú široký význam pojmu právo styku.

72. V tomto ohľade v prvom rade poznamenávam, že Dohovor o styku s deťmi [*neoficiálny preklad*] vo svojom článku 5 ods. 1 uvádza, že „ak to je v najlepšom záujme dieťaťa, možno rozhodnúť o styku medzi dieťaťom a osobami inými než jeho rodičmi, ktoré majú s dieťaťom rodinné väzby“ [*neoficiálny preklad*].⁵⁵ Článok 2 písm. d) tohto dohovoru definuje „rodinné väzby“ ako „úzky vzťah ako vzťah medzi dieťaťom a jeho starými rodičmi alebo súrodencami založený na práve alebo na faktických rodinných vzťahoch“ [*neoficiálny preklad*].

73. V tomto ohľade dôvodová správa k uvedenému dohovoru predovšetkým uvádza, že určenie osôb, okrem rodičov, s ktorými môže dieťa udržiavať osobné vzťahy, pokiaľ to nie je v rozpore s jeho najlepším záujmom, má „zásadnú dôležitosť“.⁵⁶ Zdôrazňuje potom, že v určitých členských štátoch má právna úprava sklon rozširovať okruh osôb, ktorým sa priznáva osobný vzťah s dieťaťom alebo ktoré sa ho môžu dožadovať. Pripomína, že zatiaľ čo „tieto zákony priznávajú starým rodičom právo udržiavať osobné vzťahy s dieťaťom, iné im priznávajú len právo dožadovať sa udržiavania týchto osobných vzťahov“.⁵⁷ Napokon táto správa konštatuje, že judikatúra týkajúca sa EDLP uznala, že ochrana poskytovaná článkom 8 EDLP sa vzťahuje na udržiavanie osobných vzťahov medzi starým rodičom a jeho vnukmi.⁵⁸

⁵³ O súvislostiach medzi nariadením č. 2201/2003 a Haagskym dohovorem z roku 1996 pozri článok 61 uvedeného nariadenia.

⁵⁴ *Contacts transfrontières relatifs aux enfants. Principes généraux et Guide de bonnes pratiques, Conférence de La Haye de droit international privé*. Family Law, 2008, s. 5 a poznámka pod čiarou 38. Okrem toho treba poznamenať, že odkazy na právo styku starých rodičov nachádzame v príkladoch 5B a 8A uvedených v *Manuel pratique sur le fonctionnement de la Convention de La Haye de 1996 sur la protection des enfants*. 2014, s. 64, 65 a 86, dostupnom na tejto internetovej adrese: <https://www.hcch.net/fr/instruments/conventions/publications1/?dtid=3&cid=70>.

⁵⁵ Dohovor o styku s deťmi [*neoficiálny preklad*], Rada Európy, *Séria európskych zmlúv*, č. 192, Štrasburg, 15. mája 2003. Tento dohovor bol ratifikovaný spomedzi členských štátov len Českou republikou, Chorvátskou republikou, Maltskou republikou a Rumunskom. Je však dôležitý preto, pretože predovšetkým kodifikuje judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“) vykladajúcu právo na rešpektovanie rodinného života upravené v článku 8 EDLP, ktorý je záväzný vo všetkých členských štátoch.

⁵⁶ Dôvodová správa k Dohovoru o styku s deťmi, Rada Európy, *Séria európskych zmlúv*, č. 192, Štrasburg, 15. mája 2003, body 9 a 34. Táto správa uvádza tiež Európsky dohovor o uznávaní a výkone rozhodnutí týkajúcich sa starostlivosti o deti a o obnove starostlivosti o deti, Rada Európy, *Séria európskych zmlúv*, č. 105, Luxemburg, 20. mája 1980, ktorý odkazuje na „osobu“, ktorá sa dovoľáva práva styku.

⁵⁷ Dôvodová správa k Dohovoru o styku s deťmi, op. cit., body 9 a 47. K porovnaniu právnych úprav vo veci rodičovských práv a povinností, pozri GRANET, F.: *L'exercice de l'autorité parentale dans les législations européennes*. In: *La documentation française*, 2002.

⁵⁸ Dôvodová správa k Dohovoru o styku s deťmi, op. cit. bod 9.

74. Treba v druhom rade pripomenúť, že článok 8 EDLP uznáva, že „každý má právo na rešpektovanie svojho súkromného a rodinného života“. Ako bolo uvedené v predošlom bode, EDLP rozhodol, že „väzby medzi starými rodičmi a vnukmi patria do rodinných väzieb v zmysle článku 8 Dohovoru“.⁵⁹ Konkrétne vo veci týkajúcej sa dočasného odňatia rodičovských práv a povinností rodičom uvedený súd rozhodol, že „je nesporné, že otázky týkajúce sa vzťahov medzi [starou matkou] a jej vnukmi spadajú pod článok 8 Dohovoru“. Uvedený súd okrem toho pripomenul, že „rodinný život“ v zmysle článku 8 zahŕňa prinajmenšom vzťahy medzi blízkymi príbuznými, ktoré môžu hrať v rodinnom živote značnú rolu, napríklad medzi starými rodičmi a vnukmi. Z „rešpektovania“ takto chápaného rodinného života pre štát vyplýva povinnosť konať tak, aby umožnil normálny vývoj týchto vzťahov“.⁶⁰

75. Podľa môjho názoru z bodov 43 až 74 vyššie jasne vyplýva, že gramatický, teleologický, systematický a historický výklad ustanovení nariadenia č. 2201/2003 potvrdzuje myšlienku, že kritérium určovania právomoci v článku 8 tohto nariadenia sa uplatňuje aj na žalobu o výkon práva styku iných osôb, ako sú rodičia, najmä iných členov rodiny *de iure* alebo *de facto*.

76. Domnievam sa teda, že na prejudiciálnu otázku treba odpovedať tak, že pojem „právo styku“ uvedený v článku 1 ods. 2 písm. a) a v článku 2 bode 10 nariadenia č. 2201/2003 treba vykladať v tom zmysle, že sa vzťahuje aj na právo styku starých rodičov s ich vnukmi.

C. Namiesto epilógu

77. Ako som už uviedol v predchádzajúcich úvahách, nielen zo znenia, cieľov a štruktúry, ale tiež z genézy nariadenia č. 2201/2003 vyplýva, že toto nariadenie sa vzťahuje aj na žalobu o právo styku starých rodičov.

78. Z mojej analýzy tiež vyplýva, že nariadenie č. 2201/2003 nevylučuje z pojmu právo styku iné osoby, ako sú rodičia, ktoré však majú s dieťaťom rodinné väzby *de iure* alebo *de facto* (najmä sestry alebo bratia alebo bývalý manžel alebo bývalý partner rodiča). Vzhľadom na neustále zmeny v našej spoločnosti a existenciu nových foriem rodinných štruktúr totiž prichádzajú do úvahy mnohé možnosti, pokiaľ ide o osoby dotknuté výkonom práva styku v zmysle nariadenia č. 2201/2003.⁶¹ Prípád bývalého partnera rodiča, ktorý je nositeľom rodičovských práv a povinností, a preto prípad rodičov tohto bývalého partnera – považovaných dieťaťom za starých rodičov – alebo prípad tety alebo strýka poverených počas dočasnej neprítomnosti jedného alebo oboch rodičov starostlivosťou o dieťa sú len niekoľkými prípadmi, s ktorými by sa Súdny dvor mohol prípadne stretnúť v rámci výkladu uvedeného nariadenia.⁶²

79. Je pravda, že nariadenie č. 2201/2003 sa týka výlučne kritérií právomoci, uznávania a výkonu rozsudkov najmä vo veciach rodičovských práv a povinností. V dôsledku toho v tejto fáze vývoja práva Únie patrí do pôsobnosti vnútroštátneho práva otázka, ktorým osobám by malo – alebo nemalo – byť priznané právo styku. Práve preto je o to viac dôležité mať jediné a jednotné kritérium právomoci, konkrétne právomoci orgánov členského štátu obvyklého pobytu dieťaťa tak, aby sa zaistilo uznanie a výkon rozsudkov vydaných v rôznych členských štátoch.

⁵⁹ Vo veci týkajúcej sa dočasného odňatia práva styku starým rodičom z dôvodu trestného stíhania voči ich synovi, otcovi dieťaťa, pozri ESLP, 20. január 2015, *Manuello a Nevi v. Taliansko*, CE:ESLP:2015:0120JUD000010710, bod 53 a citovanú judikatúru.

⁶⁰ ESLP, 13. júl 2000, *Scozzari a Giunta v. Taliansko*, CE:ESLP:2000:0713JUD003922198, bod 221, ako aj ESLP, 13. jún 1979, *Marckx v. Belgicko*, CE:EDLP:1979:0613JUD00068337, bod 45.

⁶¹ Pozri bod 29 vyššie.

⁶² Pozri body 31, 32, 49, 64, 69 a 75 vyššie.

V. Návrh

80. Vzhľadom na všetky vyššie uvedené úvahy navrhujem, aby Súdny dvor odpovedal na prejudiciálnu otázku, ktorú položil Vърhoven kasacionen sad (Najvyšší kasačný súd, Bulharsko) takto:

Pojem „právo styku“ uvedený v článku 1 ods. 2 písm. a) a v článku 2 bode 10 nariadenia Rady (ES) č. 2201/2003 z 27. novembra 2003 o právomoci a uznávaní a výkone rozsudkov v manželských veciach a vo veciach rodičovských práv a povinností, ktorým sa zrušuje nariadenie (ES) č. 1347/2000, treba vykladať v tom zmysle, že sa vzťahuje aj na právo styku starých rodičov s ich vnukmi.